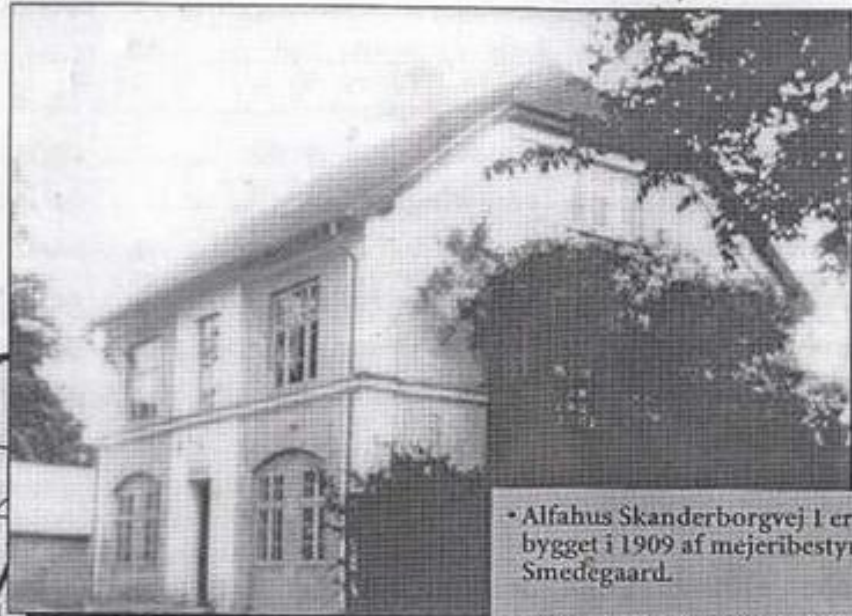

Mesinghuset

(N-13433)

- Alfahus Skanderborgvej 1 er bygget i 1909 af mejeribestyrer Smedegaard.
- Der var cykelforretning fra 1909-1913
- Pensionat og cafeteria og manufaktur (Tatol) til 1931
- Kommunekontor 1931-1967
- Alfahus bliver nedrevet i 1967

Jordemoderhuset (1909-13)

Høring kommune

ÅRSSKRIFT 2006

18. årgang

Indhold

- Forord – Kjeld Nielsen, styrelsesformand side 3
- Oplevelser under besættelsen 1940 – 1945 – Alfred Jensen side 4-8
- Identifikation af billede side 9
- Jordemoderhuset i Hårby – Erna Bachmann side 10-14
- Gammel østjysk versremse side 14
- Mjesinghuset kom på museum – Brian Wiborg side 15-21
- Skatteklage 1926 – Ansgar Andersen side 22
- Sognekommunens fødsel – Flemming Schreiber Pedersen side 23-25
- Kommunesammenlægning i 1962 – Aksel Mortensen side 26-28
- Kommunal struktur – kort fortalt – Kjeld Nielsen side 29
- Styrelsesmedlemmer side 30-31

Indstik med:

- Hvad er Egnarkivet og hvad er Støtteforeningen?
- Indmeldelses- og betalingskort til Støtteforeningen

Årsskriftet udgives i samarbejde med Arkivstyrelsen og Støtteforeningen
 Sats & tryk: Hørning Kommunes Kreative Center november 2006.

Forord

I efteråret 2005 var der valg til Styrelsen i Egnarkivet, idet vi følger samme fireårige periode som Byrådet. Formanden gennem 8 år, Svend Kannegaard Ol-

sen, havde valgt at trække sig ud af arbejdet i Styrelsen. En stor tak til Svend for hans indsats. Anna Rasmussen havde ligeledes valgt at stoppe nu, så også en tak for indsatsen til hende. Nyvalgt blev Erna Bachmann og Erik Kristoffersen.

Ved valget den 21. november 2005 viste vi en videofilm om Hørning i gamle dage. Det gik godt det første kvarter, men så svigtede teknikken, og vi måtte sende tilskuerne hjem med lovnin om at vise filmen senere. Det forsøgte vi så den 20. april 2006, men igen drillede teknikken, så vi måtte skuffe de ca. 100 fremmødte. Så prøvede vi tredje gang den 18. maj 2006, og da fungerede det hele perfekt. Der kom ca. 135 tilskuere, og i pausen var der lejlighed til at kigge ned i vores lokale i kælderen, hvilket mange benyttede sig af. Filmen er også blevet vist på Plejehjemmet Præstehaven. Vi vil gerne lave en beskrivelse af, hvem og hvad filmen viser, men det er en stor opgave, som kræver hjælp fra

ældre lokalkendte (og måske en frivillig hjælper!!).

Arkivet i Hørning har i ca. 15 år udført registrering på edb med programmet Arkibas. Det har gennem tiden været forskellige personer med forskellig baggrund, der har lavet dette, så derfor er der nu behov for at gennemgå det hele for at leve op til den systematik, som andre arkiver også anvender. Vi har fået hjælp hertil fra arkivet i Odder, idet vi »lejer« en medarbejder med ekspertise i Arkibas nogle timer om ugen. I den forbindelse sker der også en oplæring af flere personer, så vi ikke bliver for sårbare ved udskiftning af personale eller hjælpere.

I arkivet i Veng har der gennem mange år været en trofast gruppe af hjælpere, som mødes en gang om ugen til arbejde i arkivet. Nu er det efterhånden lykkes at få etableret en lignende gruppe i Hørning, også nogle med edb-erfaring, og det bliver forhåbentlig en god støtte for vores arkivleder Bente Madsen.

Til slut en stor tak til alle, som har deltaget i arkivernes arbejde i det forløbne år. Ikke mindst en tak til de frivillige hjælpere, som vi har stor glæde af, både i Veng og Hørning.

August 2006

*Kjeld Nielsen,
styrelsesformand*

Oplevelser under besættelsen 1940 – 1945

Af Alfred Jensen

Alfred Jensen, tidligere Venge Klosterkro, har nedskrevet sine erindringer fra krigsårene. I beretningen omtaler han arbejde i tørve-mosen. Vi har fra Galten Egnsarkiv lånt et billede fra den omtalte mose, hvor også Alfred Jensen er afbilledet.

Her er Alfred Jensens beretning:

Alfred og Asta Jensen

9. april 1940 tjente jeg som ugift fodermester på Vengelund. Kl. 4,30 påbegyndte jeg morgenmalkningen. Dengang var det håndmalkning. Kl. 6.00 hørte vi en høj brummen af flyve-maskiner, og vi så en række tyske militærfly, som fløj mod nord. Da vi kom ind til morgenmaden, fortalte Jens

Jensen os, at han havde hørt i radioen, at vi sammen med Norge var blevet besat af tyskerne. Om formiddagen tog Jens til grisemarked i Skanderborg. Da han kom hjem, fortalte han, at der allerede var kommet en masse tyske soldater til byen med militærbiler i alle størrelser samt heste, kanoner og store

hestetrukne mand-skabsvogne. Allerede om aftenen nåede tyskerne til Veng, her blev de indkvarteret på Sofiendal. Der var ca. 130 mand med fuld oppakning samt køretøjer og heste, der blev opstaldet i lade og udbygninger på godset. Om aftenen tog jeg ned til min svoger, som arbejdede på Sofiendal og boede i deres arbejdsbolig. Bedst som jeg stod og snakkede med

svogeren udenfor det daværende konditori, kom der 10 – 15 tyske soldater med store halmbundter på nakken og gik direkte ind i konditoriets fine sal og redte seng til natten – vi blev lidt chokerede ved synet af den dristighed.

Vi kom hurtigt i snak med de menige soldater. Jeg kunne sproget fra min barndom i Flensburg, og de tyske soldater kunne let gøre sig forståelige

over for ungdommen. De tyske befalingsmænd med de store kasketter og de mange ordener var meget stolte, kølige og reserverede. Når man snakkede med de menige om, at krigen snart var tabt for dem, så ønskede de det selv – ja hellere i dag end i morgen – de havde fået nok – måske skulle de sendes til østfronten om 14 dage? Men samtidig advarede de mig med: Pas på, hvad du siger til ham der – de var ikke alle af samme mening. Det var ikke rart at blive indberettet af befalingsmændene. På Sofiendals mark sad der et hold soldater med antiluftskyts. »Anføreren« var fra Polen, han forbandede krigen højlydt, han havde ikke tid til at være væk fra sin smedeforretning og sin familie. Jens Jensen advarede mig om aftenen: »Pas på, hvad du siger til dem, Alfred, de kan godt komme i tanker om at skyde dig«.

Senere hen i krigsårene blev en af mine skolekammerater fra Jeksen skole, Karl Egon Sejr, skudt og dræbt af en sindssyg tysk soldat. Karl var helt uskuldig. Han havde ikke haft noget udestående med tyskerne. Karl Egon Sejrs mindesten findes nær Kattrupgård ved Århus-landevejen nær Hasselager.

På Sofiendal var dengang en meget dygtig forvalter Marschal. Han talte også tysk og talte med de højtstående befalingsmænd. Han var dog træt af deres besøg, da de forlod Sofiendal efter 3 uger. Forvalter Marschal var ungkarl. Han havde været på Sofiendal i mange år. Han var meget afholdt af Baron Rosenkrantz. I den hårde vinter

1941 byggede han sig en isbåd, som skulle afprøves på den hårdt tilfrosne Ravnsø. Marschal havde lånt en stor presenning hos vognmanden. Presenningen blev anvendt som sejl til isbåden. Ved første og eneste tur fløj isbåden over søen i den hårde blæst og tippede over ved modsatte bred med den næsten bevidstløse Marschal, som havde pådraget sig alvorlige forfrysninger, som han led under i lang tid efter.

Indkvarteringen af tyske soldater på Sofiendal gentog sig, og da var missionshuset også taget i brug. Der var forbud mod spiritussalg til de tyske soldater. Forbuddet blev strengt overholdt af uddeler Nielsen, han blev respekteret af tyskerne. Soldaterne købte spiritus i Nørre Vissing og Galten – de holdt ofte festaftener med sang og højt humør.

I Hemstok på Ole Melballes mark byggede tyskerne en observationslejr med beskyttelsesrum. Lejrens mandskab bestod af 20 – 30 soldater, deriblandt også kvinder i uniform. Hemstok-jægere havde et solidt jagttårn, det blev besat af tyskerne til observation og antiluftskyts.

I 1942 solgte baron Rosenkrantz Sofiendal til godsejer Johannes Jensen, som kom fra godset Svanholm på Sjælland. Baron Rosenkrantz flyttede til Ørumgård ved Vejle. Marschal samt flere af folkene rejste med baronen til Ørumgård. Mens indflytningen til Sofiendal stod på, havde et par 8-9 årige drenge leget med ild i Sofiendals lade. Ladelængen samt en stor smuk indkørselsport,

som lå ud mod landevejen, brændte ned, men en god indsats fra Skanderborgs Brandvæsen samt vand fra åen, fik hurtigt ilden slukket. Laden blev aldrig genopbygget samme sted. Fra landevejen kunne man nu se de smukke slotsbygninger og den store smukke have.

Johannes Jensens ældste søn Holger Schaumburg Jensen havde i 1943 taget plads på et gods i Østtyskland som bestyrer. Den daværende godsejer var blevet såret under tysk krigstjeneste og lå på lazaret et fjernt sted fra hjemmet. Da russerne overvandt Tyskland og jog tyskerne tilbage over Østtyskland, hvor de røvede og plyndrede, hvor de kom frem, måtte Holger og godsets frue samt to børn og et par af folkeholdet flygte. De flygtede fra godset med traktor og hestekøretøjer, men måtte senere lade traktoren stå i vejsiden, da den løb tør for benzin. Flugten fortsatte i en stiv kassevogn forspændt et par stærke heste. Efter mange dages kørsel nåede de Vejle, hvor de sendte bud til Sofiendal om hjælp til hjemturen. Den østtyske godsejersøn har senere fortalt om flugten og krigens rædsler og ulykker, hvor de mistede alt. De var aldrig vendt tilbage og havde ikke set deres østtyske gods siden.

Asta og jeg blev gift 9. juni 1940. Vi havde købt en lille ejendom på Høver Mark. Asta syede kjoler for Kaj Aaen i Århus. Om sommeren arbejdede jeg i Galten Tørvemose. I Galten by var der indkvarteret en stor afdeling tyske soldater. Landbrugets husmødre udførte et

stort arbejde ved deltagelse i mark og stald. På grund af den store fødevarerationering fandt husmødrene ud af at fremstille kartoffelmel af rå kartofler og sukker af sukkerroer. Nogle brasede byg på panden til kaffeerstatning. Vi havde på det tidspunkt en gammel rød nedbrudt plyssofa. Af betrækket syede Asta en smart lille plysfrakke med hvid kaninskindskrave til vores lille pige Ruth.

Arbejdet i tørvemosen foregik i maj, juni og juli måneder for at tørvene kunne tørre. Vi arbejdede 10 timer dagligt. Lønnen var 2 kr. i timen for mig og min hest. Det var hårdt arbejde – dog hårdest var det for kvinderne, der først skulle rejse tørvene til tørring og bagefter stille dem på højkant, for til sidst at sætte dem op i tørvestakke – alt sammen med bøjet ryg dagen igennem. Deres toiletforhold var en langstræet rugmark, hvor de kunne være lidt i skjul.....De gode, gammel dau, åja?.....

I Galten by lå der i de sidste krigsår omkring 100 tyske soldater. Otte dage før kapitulationen deserterede 6 mand fra staben. De lagde uniformerne og fik civil beklædning foræret af forretningsmændene. De 6 desertører gemte sig nat og dag ude i Vederslund skov. På kapitulationsdagen dristede de sig ind til Galten by, hvor de straks blev genkendt af dem, der havde foræret dem beklædningen. Da desertørerne på hjemmarchen omsider nåede grænsen, var de anmeldt og nægtet adgang til deres fødeland. En af dem vendte tilbage til Galten og arbejdede hos sav-

skærer Holger Frandsen i et års tid, inden han igen fik tilladelse til at vende hjem til Tyskland.

Tilbage til krigens begyndelse...

Mange privatbiler blev – grundet benzinmangel – klodset op og henstillet i lader og vognporte. Nogle fik påmonteret trægasovne. Slagtere og bagere fjernede forruden i deres varevogne og spændte heste for deres biler, når de kørte landtur ud til deres kunder. Mange af landmændene fik deres biler lavet om til arbejdsvogne. Landsbysmedene var snilde til at skille motor og karosseri fra undervognen og påmontere en stor kasse samt træktojt til hesteforspand på undervognen. Vi fik selv sådan et køretøj på vores ejendom i 1941.

Under krigen blev der hurtigt mangel på cykeldæk, men der lå mange kasserede bildæk rundt omkring på gårdene. Om aftenen sad Asta og jeg og skar kasserede bildæk op til faste cykeldæk, som vi så solgte for 15 kr. stykket. Dengang var det ikke moderne at opgive den slags bifortjenester på skatteskeppet. På det tidspunkt havde vi hverken elektrisk lys, telefon eller radio, men vi fik da hjulene til at løbe rundt.

På Høver mark oplevede vi også, at englænderne bombede Århus Universitet. En dag lige ved middagstid kom der 6-7 engelske jagermaskiner hen over hovedet på os. Minutterne efter lød der nogle høje drøn af bomber inde over Århus. Den høje lyd af bombardementet gav en rungende genlyd i vores bliktag på laden. Efter den

tid var vi bange for, at vi skulle få krigen ind over os og måske blive tvunget til at flygte fra hus og hjem, som tusinde andre havde måttet flygte, og hvor skulle vi flygte hen? Asta pakkede en kuffert med rent tøj til os og vor lille halvt år gamle datter Ruth. Det fik vi heldigvis aldrig brug for.

Tyskerne arresterede alt, hvad der fandtes af jøder, kommunister og modstandsfolk. Men da det danske politi i forvejen advarede disse mennesker og hjalp dem til flugt til Sverige med fiskerbåde, så blev politiet selv arresteret og afskediget. Efter kort tid i danske fængsler blev de alle sendt til koncentrationslejr i Tyskland. I Galten var der en læge Schlamouwich, han var jøde og følte sig meget truet, men læge Kristensen kørte ham med familie ud til en fiskerbåd, der så sejlede dem over til Sverige i nattens mulm og mørke. Det var et livsfarligt foretagende, mange gange var der ladte revolvere i bæltet både hos flygtningenes medhjælper og de tyske vagter. Der var mange jernbanesprængninger, hvor både sabotører og tyske soldater måtte lade livet.

Lige før krigens slutning fik danskerne lov til at hente fangerne hjem fra koncentrationslejrene i Tyskland, det skulle foregå i hvidmalede busser med røde kors. Busejer Georg Bertelsen, Pinds Mølle fik klargjort en af sine busser til turen, hvor Georg og hans 18 årige søn Preben deltog. Til trods for frit lejde med Røde Kors busserne blev de dog beskydt fra luften med maskingeværer, og til deres

store forskrækkelse opdagede de, at en del projektiler havde sat sig fast i bussens tag. De slap dog hjem i god behold med de udmattede og syge modstandsfolk.

Efter kapitulationsdagen lød der fra os alle en stor tak til alle dem, der

med livet som indsats havde været med til at befri os fra nazismen.

*Asta og Alfred Jensen, Hørning
Tidligere Venge Klosterkro.*

Tørvegravning

I Alfred Jensens erindringer fra krigen omtaler han tørvegravning. Vi har fra Galten Egnsarkiv lånt billedet,

der viser tørvegravning i Galten Sømose i 1942. Alfred Jensen er nr. 7 i bagerste række fra venstre.

Kan læserne hjælpe med identifikation af dette foto?

Kan du identificere personer, tid og sted så kontakt venligst Egnsarkivet. (B211)

Ka' I anne fostoet? A ka' it!

Juemuehuset i Hårbøj er dæ nove, der hár ragt nie.
Det goe mæ møj ont, da a so, det it lå der mie.
Det va et gjæv hus og mi båndomshjem,
a spue mæ sjel hvofå og hvem
stoe få og bestemme i den slaveis sage?
A spøe kun, få a tækkes, der er manne flie end mæ, det rage.

A ve godt, Juemueren sku fáflottes.
Hun sku kaskese ha huset mæ, I tøttes!
Elle ku'et kost flie pæ-eng ve å rivves ned?
Jæ — der hå gor'et, det må I jo veed!

A hâe osse hoe, det hâe noed mæ trafikken å gye.
Mæ dem fræ Skanneborre, der ska ud å kye.
Di sæje, di er røj få dem fræ Hemstok,
ku di it ta sæ i ajt få dem, va det it nok?

Vås fra Væng ka no slet it si, næe de Hemstokke komme.
Vi ska kye frem på lykke og fromme
å risikie og fo jen på tosken,
så soe vi æ slobben fåbi sokolaje-kjosken.

Det due it fra novn å sirren, å trov det goe nok.
Vi ska ta vos i ajt fo dem fra Hemstok,
lisom de Hemstokke ska ta sæ i ajt fo vos fra Vengesie,
å det ska de no møj møj mie.

Te den åen sie æet ossø noed møj.
Die hâe vi P. Thomas Nielsens mindehøj.
Die æ der manne nysgjerre, der stoppe op,
og det ka læv noed, de i trafikken kalde for en prop.

Al ære være mindet om Nielsen.
A gie ham gerne min bedste hilsen.
Men — ku sti'nen it flottes te et liså got stej
mæ indkjøssel fræ hans egen vej?

Ja — æddehonen ka et blyv møj dye,
hvis vi fræ Væng ska ka si å kye.
A hâe tint, om det it ku laves po en åen fason
fo vos, der ska te Skanneborre station?

Hvis i no sat lov bette skjelte op
po vejen fræ Hårbøj og fræ Hemstok.
A die sted »Stop« — va det it nok?
Hæd I goe de, jæ fræ Skanneborre.
Ku' I ha spåe manne pæ-eng, og mæ fo en stue sorre.
»Sophiendale«, April 1964.

Anton te Juemuerens.

P. S.
Hvorfor ret' Hårbøj Juemue for Vissing smed.
Det æ da et møj møj værre stej.
A tænke — po dem, dæ komme fræ Gallen sien.
Di ka no slet it si noed fo smien!

S. O.

Den smed, der henvises til i sidste vers, er smeden i Nr. Vissing. Smedjen lå i krydset ved Låsbyvej / Vidkærvej. Den er senere revet ned for at bedre over- sigtsforholdene i krydset.

Chokoladekiosken, der omtales i vers 4, er Edith og Holger Andersens iskiosk. Edith og Holger boede i det gule hus på Låsbyvej 93, og de havde i en årrække en landevejs-iskiosk.

Jordemoderhuset i Hårby

Indtil midten af 1960'erne var det almindeligt, at de fleste fødsler foregik i hjemmet. Jordemoderen bistod ved fødslerne sammen med en barselshjælper, der ofte var en nabokone eller et familiemedlem. Familielægen blev tilkaldt, når jordemoderen skønnede, at fødslen var nært forestående, eller ved vanskeligheder i forbindelse med fødslen. Fødsel på sygehus eller på fødeklinik skete i de tilfælde, hvor der på forhånd kunne forudses vanskeligheder eller hvor de sociale forhold betingede indlæggelse.

Amtet var opdelt i distrikter, hvortil der var tilknyttet en jordemoder. I den gamle Venge kommune havde amtet opført et hus i Hårby til distriktsjordemoderen. Her boede hun med sin familie, og hendes »kundekreds« var kvinderne i det, der i dag betegnes som »Vestegnen« i Hørning kommune.

Huset er for længst revet ned, men det lå med indgang fra Låsbyvej og indkørsel fra Ryvejen i krydset mellem Låsbyvej og Ryvejen, omtrent hvor Ryvejen 55 i dag har deres drivhus.

Huset var ejet af amtet og var tjenestebolig for distriktsjordemoderen indtil 1963, hvor distriktsgrænserne ændredes og jordemoderen forflyttedes til Stilling. I få måneder blev huset lejet ud til Eva og Niels Henning Nielsen, der var fraflyttet Kløvergården. Her boede de, mens deres nye hus på

Hårbyvej 45 blev bygget. I 1964 blev jordemoderhuset revet ned for at give bedre oversigt i vejkrydset.

Jordemoderhuset i Hårby, postkort

Distriktsjordemoder Karoline Friis Nielsen

Anton te Juemuerens, der har skrevet foranstående vers, som findes på arkivet i Veng, var søn af distriktsjordemoder Karoline Friis Nielsen og tømrer og ligkistesnedker Jens Peter Nielsen, der havde bygget sig et tømrerværksted bag huset. Karoline Friis Nielsen var født på Helgenæs 29/8-1874 og var jordemoder fra starten af århundredet og indtil sin død 24/1-1943. Både hun og hendes mand ligger begravet på Veng kirkegård. Anton te Juemuerens, som har skrevet verset på det lokale mål, var navngivet Anton Friis. Han havde en hytte ved Ravnø ved Knudås udløb i søen og havde i en del år ophold på Sophiendal, indtil godsejer Johannes Jensen døde i 1965.

*Karoline Friis Nielsen,
jordemoder*

*Jens Peter Nielsen,
tømrer og snedker*

Hans to børn har stadig kontakt med lokalområdet. Hans datter er et kendt navn indenfor billedkunst, nemlig Gerda Friis Hansen, der er uddannet på Det Fynske Kunstakademi og har haft mange udstillinger. Hans søn, Knud Friis Nielsen, er en af grundlæggerne af arkitektfirmaet Friis og Moltke.

Anna og Erik Rasmussen, Hårby fortæller en lille historie fra maj 1925, hvor Eriks far havde hentet Fru Friis til en fødsel i Jeksen. (det var hans mor Anna Davida Rasmussen, og barnet, der fødtes, var hans søster Metha Rasmussen). Undervejs skulle de samle Eriks farmor op på Ryvejen, hun skulle være barselshjælper og med i vognen. Jordemoderen ventede i vognen, men uheldigvis gik hesten frem, hvorved agestolen vippede tilbage, så jordemo-

deren gik bagover med benene i vejret. Hun kom intet til ved uheldet, men de har moret sig over den lille episode mange gange siden.

Distriktsjordemoder Bodil Oldenburg

Da Karoline Friis Nielsen døde, blev hun afløst af distriktsjordemoder Bodil Oldenburg, der var født 27/9-1903. Hun havde en datter Ruth, der i 1953 blev gift med Mads Henrik Aagaard, søn af sognepræst Aagaard, Them. Ruth døde ret ung. Bodil Oldenburg karakteriseres som en fingernem og hjælpsom dame, der gerne gav venner og bekendte en håndsrekning med praktiske ting som f.eks. ombetragtning af møbler.

Karen Kampp fortæller, at den 13. december 1961 blev jordemoderen om natten kaldt til en fødsel i Søballe. Der

Karen Th. Nielsen, Ruth Oldenborg,
Bodil Oldenborg, Eva Henning Nielsen

Bodil Oldenborg

var snestorm og vanskeligt fremkommelige veje, så hun kørte fast ved Veng Fællesskole. Her bankede hun skoleinspektør Søgaard op, men inden han var helt vågen og kommet ned, havde hun selv gravet sig fri af snedriverne.

Søgaard fortalte dagen efter, at han havde drømt, at jordmoderen havde vækket ham. Men det var altså ikke en drøm. Og barnet var født, da hun nåede frem til Søballe.

Gammel østjysk versremse

Hørning er en stue Bøj,
Dørup legge let i løj,
Di Jegsen Boogere,
Di Adslev Roogere,
Di Mjesing Hæremænd,
Di Fueløw Tyww
I Alken ka de blyww
Å møst dje høwe Yww.

Tyve har man efter gammel overtroisk fremgangsmåde slået et øje ud på ved at hamre et stort søm ind i en bjælke, en handling, der mentes at føre til, at den mistænkte fik et dårligt øje og dermed var opdaget.

Kilde: Danmarks byremser
Af August F. Schmidt

Mjesinghuset kom på museum

Af Brian Wiborg

For beboerne i landsbyen Mjesing ved Skanderborg var lørdag d. 10. oktober 1936 en ganske særlig festdag. Anledningen var, at et af byens huse holdt flyttedag. Huset skulle flyttes fra sin oprindelige placering ved gadekæret til skomager Ansgar Andersens have. En rejse på 300 meter. Årsagen var en planlagt vejudvidelse i landsbyen, som gjorde, at både gadekær og det lille hus skulle fjernes. Men beboerne i Mjesing nænnede ikke at ofre det hus, som var byens ældste skole, for fremskridtet. I stedet fik man den ide at forære huset til byens skomager. Denne, Ansgar Andersen, havde nemlig ikke kun skomagerhvervet som sin læst. Han var tillige en ivrig indsamler af folkeminder og diverse kuriositeter, og med tiden var hans samling blevet så omfattende, at loftsrummet, hvor samlingen opbevaredes, ganske enkelt var blevet for trangt. Derfor ville man flytte byens gamle skole hen til Ansgar Andersen, så hans samling kunne få lys og rum og dermed danne et lille museum.

Planen blev sat i værk, og lørdag morgen d. 10. oktober 1936 stod alle byens mænd klar til det store projekt. Først tog man to af husets otte fag af, for at det kunne være i Ansgars lille have. Dernæst fjernede man forsigtigt de røde tavl mellem bindingsværket og til

sidst døre og vinduer. Efter stort besvær fik man løftet huset over på telefonpæle, som man brugte som ruller. Herefter startede flytningen. Alle hjalp med at trække, men man indså hurtigt, at der måtte flere kræfter til. En vejtrømler blev spændt for huset, og ganske langsomt gled det nu hen mod sit nye hjemsted.

Ved middagstid holdt man pause ud for byens skole. Her havde skolebørnene tilbragt dagen med at binde guirlander, og huset blev nu smykket med disse, mens man sang »Jyden han er stærk og sej«. Som fortjeneste fik børnene lov til at forsøge at trække huset en smule. Skolelæreren holdt en tale, og der blev råbt hurra for husets redning. Så fortsatte flytningen, og ved 17-tiden stod huset i Ansgar Andersens have. Her holdtes der taler igen. Ansgar Andersen bød på vin og cigarer og erklærede, at det var den lykkeligste dag i hans liv. Dermed var en begivenhedsrig dag i Mjesing bragt til ende. Men denne oktoberdag i 1936 var ikke sidste gang, det gamle hus blev flyttet, for i dag står det på Hjerl Hedes Frilandsmuseum.

Mjesinghuset som skole

Et hus' historie er summen af de mennesker, som har boet i huset, de begivenheder, som har fundet sted i og med huset, og den funktion huset har haft. Meget af dette har sat spor i historien, og via disse spor, som man fortrinsvis

»Mjesinghuset i Ansgar Andersens have, da huset fungerede som museum. Foto: Hjerl Hedes Frilandsmuseum»

finder i lands- og lokalarkiver, kan man skrive et hus' historie på trods af, at meget er gået tabt for eftertiden.

For Mjesinghusets vedkommende begyndte historien omkring 1770, hvor det blev bygget som byens første skole. Indtil da havde børnene i Mjesing gået i skole i en nabolandsby, men dette forhold ændredes, da Mjesings otte gårde gik sammen om at bygge en skole. Man valgte at placere skolen lige syd for landsbyens gadekær. Således var byen nu, med kirke i nord og skole i syd, forankret i tidens ånd, hvori den pietistiske kristendom og oplysningsfilosofiens fremsyn endnu gik hånd i hånd.

Selve skolebygningen var efter den tids forhold for landsbyskoler ganske nor-

mal. Huset var af bindingsværk og med stråtag. Det havde fire fag og var 5,6 meter langt og 4,3 meter dybt og havde således en størrelse på godt 24 kvadratmeter. Indenfor havde huset to værelser: En skolestue og et beboelsesrum. Desuden bestod ejendommen af en lade, en have og skolemarken på mellem fem og seks tønder land. Det var trangt for skolefogeden og hans familie i beboelsesværelset og for de mange børn i den lille skolestue. Men Mjesing havde nu sin egen skole, og børnene skulle ikke gå den lange vej til skole som før.

Set i lyset af det danske skolevæsens opbygning i 1700-tallet var skolen i Mjesing usædvanlig. Rygraden i det danske skolevæsen var nemlig for køb-

stædernes vedkommende latinskolerne og for landområderne de kongelige rytterdistrikters rytterskoler. Rytterskolerne opstod omkring 1720, hvor alt kongeligt gods blev samlet under ryttergodser. Mjesing by og sogn lå under Det Skanderborgske Rytterdistrikt, men det blev nedlagt i 1767, da Skanderborg Slot blev revet ned og godsets jorder solgt. Indtil da havde Mjesings børn skolegang i rytterskolen i Stilling. Rytterskolerne var placeret sådan, at de jævnt dækkede ryttergodsets område, så alle børn havde mulighed for at komme i skole. Men med ryttergodsets nedlæggelse i 1767 bortfaldt de kongelige restriktioner om antallet af rytterskoler, beliggenhed osv., og i Mjesing kunne man bygge sin egen lille landsbyskole.

Dårlige levevilkår

For alle skolelærere i Danmark i denne periode gjaldt det, at levevilkårene ikke var gode. Således også skolefogeden i Mjesing. Han fik løn fra Stiftet, og ervedover betalte skolebørnenes forældre et mindre beløb for deres børns skolegang. Hvad den præcise aflønning bestod af i skolens første 30 leveår vides ikke, men sognepræsten i Mjesing gjorde i 1773 status over skolens situation: Lønnen og det, som blev givet af sognefolkene til skolefogeden, var utilstrækkeligt til at kunne underholde ham, hans kone og børn. For at bedre dette forhold indførte man i Mjesing et årligt korntilskud, så skolefogeden kunne få brød på bordet. Måske skyld-

tes skolefogedens brødnid også, at han ikke var landbrugskyndig, for skolemarken bar »rigdom liden og snart ingen frugt,« som præsten formulerede det. Derfor ville byens beboere også give en hånd med her. Det fremgår altså, at der i sognet var villighed til at få skolen til at fungere, så byens børn kunne få del i elementær lærdom.

Skolefogederne i Mjesing skole

Mjesinghuset fungerede som skole fra ca. 1770 til 1822, og i dette tidsrum kendes to skolefogeder, som havde stilling og hjemsted her. Den første var Søren Nielsen. Om ham ved vi blot, at han var født i 1730, og i sit andet ægteskab var han gift med Bodil Madsdatter, som var 12 år yngre end han selv. Det er ikke usandsynligt, at Søren Nielsen med sin alder kan have været skolefoged i Mjesing fra skolens oprettelse.

Den anden skolefoged begyndte sin gerning i Mjesing i 1790'erne. Han hed Peder Jensen og levede på de knap 12 kvadratmeter, som beboelsesrummet bestod af, med sin kone Johanne Sørensdatter og sønnerne Frederik og Jens. Familien fik forståeligt nok pladsproblemer i huset, så mens Peder Jensen var skolefoged i Mjesing, blev skolebygningen udvidet fra fire til fem fag.

Ligesom sin forgænger havde Peder Jensen svært ved at underholde sig selv og sin familie med skolemarkens høst og sin løn. Fra hans takkebreve til biskoppen for den årlige løn fremgår det, at Peder Jensen årligt modtog blot

fem rigsdaler fra Den Almindelige Skolekasse. Desuden beriger han i et brev dateret d. 18. juni 1813 biskoppen og os med en oversigt over Mjesing skoles årlige indkomst:

15 skæpper rug

7½ skæppe byg

15 læs brænde

1 mark pr. hus, som har børn i skolen

5 rigsdaler fra Den Almindelige

Skolekasse i Aarhus Stift.

Hertil kommer udbyttet fra skolejorden, som dog ikke kunne brødføde Peder Jensen og hans familie alene. Men med 15 skæpper rug og 7½ skæppe byg i tilskud fra byen havde skolen sammen med lønnen fra byen og stiftet opnået en årlig indkomst svarende til en mindre gård på den tid. Så Peder Jensen har kunnet holde skindet på næsen uden

noget nævneværdigt overskud. Om det manglende overskud vidner det faktum, at efter Peder Jensens død måtte hans enke Johanne Sørensdatter modtage hjælp fra sognets fattigkasse.

Peder Jensen døde i 1822, og dermed ophørte Mjesinghusets funktion som skole. Johanne Sørensdatter levede endnu 2 år i huset, før hun døde. Huset overgik da til amtsoverretten i Skanderborg, som satte det på auktion. Der kom to bud. Det ene var fra en Andreas Jensen, hvis bud på 135 rigsdaler blev godtaget. Hermed ændrede Mjesinghusets historie karakter. Tiden som byens skolehus var ovre, og huset fik nu status af husmandssted.

Livet som husmand

Mjesinghusets ændrede status gjorde, at huset og dets beboere blev en del af

»Mjesinghuset i Ansgar Andersens have, da huset fungerede som museum. Foto: Hjerl Hedes Frilandsmuseum»

husmandsstanden i Danmark. Levevilkårene for husmændene var meget dårlige. I 1800-tallet levede groft sagt 50% af Danmarks befolkning på grænsen af et eksistensminimum, og det drejede sig om næsten hele husmandsstanden. Husmændene forsøgte så vidt muligt at være selvforsynende med fødevarer fra deres jord og andre fornødheder med deres husflid. Produktionsoverskud var noget, der hørte gårdmandsstanden til, og de fleste husmænd måtte supplere til dagen og vejen ved at tage daglejertjanser på de omkringliggende gårde eller godser.

Husmandsstanden voksede kraftigt i 1800-tallet, og man oplevede et stigende modsætningsforhold mellem hus- og gårdmænd. Før landboreformerne i slutningen af 1700-tallet var dette ikke tilfældet, for da stod man i et fælles modsætningsforhold til godsejeren. Men i 1800-tallet fandt en egentlig standsopdeling sted på grund af forskellige interesse modsætninger. Standsopdelingen kom bl.a. til udtryk ved, at da man i 1841 oprettede sogneforstanderskaber, de senere sogneråd, fik kun gårdmændene valget hertil.

En husmands mulighed for at kravle op ad den sociale rangstige var lille. Det var endnu ikke muligt at låne de store sum-

mer penge, der for en husmand skulle til for at købe en gård eller lægge mere jord til sin ejendom, og opsparingsmulighederne var få. Derfor var social mobilitet på landet generelt set kun aktuel for gårdmandssønnen, som ikke skulle overtage den fædrende gård og måtte lade sig nøje med et husmandssted.

Husstanden i et husmandssted bestod typisk af 3-4 personer, mens en gård bestod af 6-7 personer. I begge tilfælde var kernen det gifte par og for husmandsstedets vedkommende et barn eller to. Børnene kom tidligt ud at tjene, for på et husmandssted var det daglige arbejde overkommeligt for moderen og faderen. Børnene kom gerne ud at tjene hos en lokal gårdmand, så de kunne blive boende hjemme. Men i mange tilfælde måtte børnene tage tjeneste så langt hjemmefra, at de skulle bo på den pågældende gård. Drengene kom ud at tjene før de fyldte 10 år, pigerne et par år senere.

Et husmandssted af de bedre

For husmandsstedet i den gamle skole i Mjesing var vilkårene forholdsvis gode. Jorden udgjorde mere end to tønder hartkorn, hvilket var over det dobbelte i forhold til et normalt husmandssted. Jorden, som hørte til husmandsstedet, var ikke identisk med skolemarken, for

Ovenstående artikel er fra »Østjysk Hjemstavns årbog 2005«. Den er her gengivet med tilladelse af redaktøren af »Østjysk Hjemstavns« Ken Richter og forfatteren Brian Wiborg. Brian Wiborg, født i 1975 i Hobro, uddannet cand.mag. i historie og religionsvidenskab fra Aarhus Universitet i 2003. Han er ansat som museumsinspektør på Danmarks Industrimuseum i Horsens.

Mjesing bys jorder blev udskiftet i 1817. Den første husmand i Mjesinghuset var den førnævnte Andreas Jensen, som købte huset på auktion. Han nåede ikke at bo længe i sit nykøbte hus. I 1827 døde han og efterlod sig sin 39-årige kone Ane Jensdatter og en toårig datter, Birgitte. For Ane Jensdatter betød mandens død ikke økonomisk ruin. Hun stod tilbage med en vis sum penge og et forholdsvis stort husmandssted. Få år senere giftede Ane Jensdatter sig igen. Denne gang med den 17 år yngre Laurs Nielsen. De fik ingen børn sammen, og måske derfor kunne datteren Birgitte blive boende hjemme længere end normalt for en husmandsdatter. Hun kom først ud at tjene, efter hun var blevet 15 år. Ane Jensdatter og Laurs Nielsen formåede at leve udelukkende af husmandsstedets jord, uden at han behøvede at tage arbejde som daglejer.

I 1850 flyttede datteren Birgitte hjem til sin barndomsbolig igen. Hun var blevet gravid, men var ikke gift endnu. Førægteskabelige graviditeter var også almindelige dengang, men ikke velansete. Det varede da heller ikke længe før sagerne blev bragt i orden, og Birgitte Andreasdatter giftede sig med sit barns fader Frederik Sørensen, som samtidig købte husmandsstedet for 100 rigsdaler.

Ændrede betingelser

Husmandsstedet ændrede herefter karakter. Halvdelen af jorden blev solgt fra ejendommen, og stedet fik størrelse

af et typisk husmandssted. Det betød også, at Frederik Sørensen og Birgitte Andreasdatter fik anderledes levevilkår end deres forgængere. Frederik Sørensen var måske kommet lidt hovedkulds ind i købet af ejendommen på grund af den gravide Birgitte, for han havde ingen opsparring til at lette købet, men måtte låne samtlige 100 rigsdaler. Derfor var han nu tvunget til at tage arbejde som daglejer.

Det nygifte par skulle ikke kun forsørge sig selv og barnet, for Birgitte Andreasdatters mor og stedfar kom til at bo på aftægt i huset. Det betød, at Frederik Sørensen ved en indgået kontrakt var forpligtiget til årligt at supplere svigerfaderens daglejerarbejde med en vis mængde naturalier bestående af bl.a. rug, byg, smør og øl plus foder til et får. Desuden skulle aftægtsfolkene have deres egen boligafdeling, og derfor måtte Frederik Sørensen forpligtige sig til at bygge to fag til huset – med loft, vinduer og døre – for at efterkomme de nye pladskrav.

Dermed var det ikke kun leveforholdene, som ændrede sig i Mjesinghuset, men også selve bygningen. I 1853 var tilbygningen færdiggjort, og huset bestod nu af syv fag. Tre af husets fag var indrettet til aftægtsbolig og de resterende fire til den unge familie. Senere udvidede familien igen huset, så det kom til at bestå af otte fag.

Indtil 1865, altså i 40 år, levede Ane Jensdatter i Mjesinghuset. Det samme gjorde datteren Birgitte Andreasdatter,

dog afbrudt af nogle års tjeneste andetsteds. Men i 1865, da Ane Jensdatter døde, flyttede Frederik Sørensen og Birgitte Andreasdatter ud på ejendommens jordstykke på Mjesing Mark, hvor de havde bygget et hus. Tilbage var et hus med have uden tilhørende jord.

En daglejer, to enker og en trist skæbne

For 100 rigsdaler erhvervede Peder Andreas Mikkelsen sig Mjesinghuset i 1865. Han var en daglejer ved landbruget fra Mors. Med sig havde han sin kone Bodil Marie Christensen, og de fik sammen syv børn. Dog oplevede de det tragiske tab af deres 1-årige datter Marie Louise i 1871, men to år senere fik de en pige igen. Hun kom også til at hedde Marie Louise, hvad vi i dag ville finde mærkværdigt, men det var vanlig navneskik på det tidspunkt.

I 1880'erne udlejede familien den gamle aftægtsbolig til et ungt par fra byen, måske for at kunne spare lidt penge sammen. I alle tilfælde købte Peder Mikkelsen et stykke jord i samme periode og kunne så kalde sig husmand. Dermed var Mjesinghuset igen et husmandssted. Titlen af husmandssted varede til 1909, hvor Peder Mikkelsen døde. Hans enke, som da var 76 år, solgte jorden. Mjesinghuset kan herefter bedst betegnes som enkebolig. I 1915 overtog en ny enke huset. Hun, Ane Johansen, købte huset for 600 kroner. For de penge fik hun en have og et hus med komfur og indmuret kedel, men ingen kakkellovn. Huset var

efterhånden i ringe stand og forholdene lidet misundelsesværdige. Den nye enke beboede huset indtil 1931.

I 1931 overtog Niels Marius Bredgaard og hans familie huset. Tilværelsen for Mjesinghusets sidste beboere er en trist historie. Bredgaard havde haft en gård, men var blevet nødt til at sælge den, og nu tjente han til livets ophold som glarmester. Konen blev syg og kom på et sanatorium på Sjælland. Parret havde fire børn, men en af døtrene døde, og hendes barn kom derefter i pleje hos Bredgaard. Datterens død var et hårdt slag, og for Bredgaard gav det sig udslag i, at han slog sig på flasken. Det kom i høj grad til at præge resten af hans liv, som endte, da han i 1936 dræbtes i et færdselsuheld.

I ca. 165 år stod det lille hus ved gadekæret i Mjesing, og det blev ramme om utallige begivenheder og skæbner. I 1936 blev det så indhentet af udviklingen, da vejen gennem Mjesing skulle udvides. Da var huset, som en journalist udtrykte det ved flytningen, en falddefærdig rønne. Men med sit nye hjemsted og sin nye funktion som museumsbygning i Ansgar Andersens have kom huset til ære og værdighed igen. Ansgar Andersen drev sit museum i huset til sin død, og i 1968 blev huset flyttet igen, da arvingerne til Ansgar Andersen forærede det og Ansgar Andersens samling til Hjerl Hedes Frilandsmuseum. Her står huset i dag som ramme for et landsbymalerværksted.

Skatteklage

Fra arkivets gemmer har vi fundet denne:

Skatteklage i vers sendt af skomager Ansgar Andersen, Mesing. Gårdejer Martin Mølgård, Bjertrup Skovvej 11 har i sin onkel Mølgårds regnskaber fra hans mange år som sognerådsformand i Adslev-Mesing kommune fundet følgende skatteklage skrevet i rim og vers – fra Museumsejer Ansgar Andersen.

Kære brave sogneråd
hør lidt på min skattegråd.
Stemningen er flov og mat
ved min kommunale skat

Femogtyve kroner fler
er jeg pålagt, skønt jeg ser,
at min indtægt, den var sidst
lig den forrige forvist.

Skam skal stå i den kredit
ja, det går jo snart forvidt.
Godt sekshundrede kroner står
for mig ude, dag og år.

Og en smule blir jeg snydt
ikke noget særlig nyt.
Dog det hænder af og til
stød på snuden springe vil.

Kære, kære brave sogneråd
lind da lidt min skattegråd.
Lyst det blir med smil og fred
»Østerlid« ved Stillingvej.

Efter byvandringstale i aviser huskede Martin Mølgård, at i hans onkels efterlængskaber var dette brev fra skomageren. Han ringede til mig, om jeg ville indlevere det i arkivet.

*Michael Sørensen
Mesing 1991.*

*d. 12-4-1926
Ansgar Andersen*

Til Adslev-Mesing Sogneråd

Sognekommunens fødsel

af Flemming Schreiber Pedersen, Hårby

Omtrent fra den tid, da Harald I Blåtand samlede Danmark, har vi kunnet følge udviklingen af de administrative strukturer, som har gjort det muligt for skiftende magthavere under skiftende samfundssystemer at styre landet. Den kirkelige strukturs udvikling og kirkens betydelige indflydelse på historiens gang tillader jeg mig at se bort fra i denne artikel, ligesom jeg heller ikke vil komme nærmere ind på udviklingen af lokalstyret i byerne. Danmarks opdeling i lande, sysler, herreder, birker og len var gennem århundreder baggrunden for, at der kunne indrives skatter, udskrives soldater til krig og sikres lov og ret i riget. I spidsen for disse administrative og retslige enheder sørgede kongemagten for at indsætte trofaste folk, der støttede den herskende kongeæt. Disse embedsmænd – kongebryder, ombudsmænd, lensmænd, høvedsmænd og hvad de ellers gennem tiderne er blevet benævnt, havde også til opgave at sikre, at almindelige mennesker havde en tålelig tilværelse; det var jo dem, der blev kaldt på, når der skulle udføres arbejde eller føres krig.

Om nogen ret til selv at bestemme over væsentlige sider af egen tilværelse var der dengang slet ikke tale ude i det brede land. Anderledes så det ud i byerne;

her opnåede man med købstadsrettighederne og den rigdom, der fulgte med en høj grad af selvbestemmelse, som stort set varede ved gennem århundrederne – med en kortvarig afsvækkelse i forbindelse med Enevældens indførelse i 1660.

Som et led i moderniseringen af statsstyrelsen efter 1660, blev der ved forordningen af 19. februar 1662 besluttet en ny administrativ inddeling af landet, idet de gamle len erstattedes af amter. Derved fik kongen, Frederik III, også lejlighed til at udskifte en del lensmænd af den gamle adel med nye folk, og det fik stor betydning for samfundsudviklingen. Også de nye amtmænd havde ansvar for overvågningen af den brede landbefolknings tilværelse, men altså stadigvæk uden at bønderne selv havde nogen afgørende indflydelse på deres liv.

De første tilløb til lokal forvaltning i laddistrikterne.

Før år 1800 var det, som vi har set, meget begrænset, hvor megen indflydelse landbefolkningen kunne opnå på egne forhold. Mange steder samledes landsbyens bønder nok lejlighedsvis på bystævnet, men det var oftest for at tage stilling til sager, der drejede sig om praktiske sider af det daglige liv i landsbyen, for eksempel dyrkning af jorden; der var aldrig tale om nogen egentlig

lokaladministration. Det kunne vel også hænde, at en bonde kunne blive udpeget til at gå til hånde ved udførelsen af særlige opgaver, såsom udskrivning af soldater, pasning af sognets fattige, transport af øvrigheds personer eller vejarbejde, men igen – der var aldrig tale om, at bønder blev valgt som repræsentanter for deres bysbørn til at varetage offentlige funktioner på deres vegne. I løbet af 1700-tallet blev det almindeligt at betro én mand i lokalsamfundet sådanne forskelligartede småfunktioner; han fik en såkaldt offentlig beskikkelse og en vis økonomisk godtgørelse for arbejdet, og han benævntes sognefoged. Men nogen egentlig repræsentant for lokalsamfundet var sognefogeden ikke – snarere blot en medhjælp for embedsværket i amtet. Omkring år 1800 begyndte den enevældige konges regering at overveje reformer, som kom til at få stor indflydelse på udviklingen af lokalstyret i landdistrikterne; én af reformerne gjaldt fattigvæsenet, og en anden omhandlede skolevæsenet. Vel blandt andet som følge af de omfattende strukturændringer på landet ved Stavnshåndens ophævelse var fattigdom og tiggeri efterhånden meget udbredt, og det var helt nødvendigt at tage hånd om de problemer, det førte med sig. Med basis i landets pastorsatsinddeling oprettedes ved reglementet af 5. juli 1803 over hele landet fattigdistrikter, også benævnt sognekald og senere kaldt sognedistrikter. En sognekommision, bestående af præsten, poli-

timesteren, én af sognedistriktets største jordbesiddere og 3-4 udpegede sogne-mænd var ansvarlig for forvaltningen af det lokale fattigvæsen under tilsyn af en amtlig fattigdirektion. Politimesteren lod sig for det meste foretræde af sognefogeden, og sognepræsten kom til at spille en altdominerende rolle i fattigkommissionen, idet det var ham, der indkaldte til møderne, førte fattigprotokollen, forfattede planerne for fattigforsørgelsen, passede regnskabet og varetog korrespondancen. Ved anordninger af 29. juli 1814 oprettedes der skolekommissioner landet over. Også i skolekommissionen kom sognepræsten til at spille en afgørende rolle, idet han var født formand; medlemmer af skolekommissionen var i øvrigt nogle såkaldte skolepatroner, som var udpeget blandt områdets store jordbesiddere, samt et antal skoleforstandere, udpeget blandt hæderlige bønder, som man foreskrev. Vel var fattigkommissionerne og skolekommissionerne ikke folkevalgte organer, men de var dog vigtige skridt på demokratiets udviklingsvej.

Det store gennembrud

Med anordningen angående landkommunevæsenet af 13. august 1841 kom det store gennembrud for det lokale selvstyre i Danmark. Ved pres fra de stænderforsamlinger, der efterhånden havde opnået en betydelig politisk indflydelse, var det lykkedes at få anerkendt sognedistrikterne som demokratisk-politiske organer; hvert sognedi-

strikt skulle have et sogneforstanderskab med en formand, og der skulle vælges et antal medlemmer blandt beboerne i sognedistriktet. Enevoldskongen, den Christian VIII, som man ellers blandt forkæmperne for en fri forfatning efter hans virke i Norge havde sat så store forhåbninger til, forsøgte til det sidste at stække forslaget med krav om blandt andet flere fødte medlemmer af sogneforstanderskabet; de skulle dertil have vetoret overfor altfor frisindede ideer og forslag. Ved stænderforsamlingernes deputeredes stædige kamp lykkedes det dog at få de demokratiske forbedringer nogenlunde helskindet igennem forhandlingerne. Sogneforstanderskabet fik oven i købet udvidet sine beføjelser til at kunne beslutte på en række nye sagsområder, blandt andet reparation og anlæg af veje i sognedistriktet.

Nu havde man altså ude i det danske land for første gang et lokalstyre, hvor man, hvis man vel at mærke kunne leve op til et mindstekrav til hartkorn og formue, fik indflydelse på sin egen tilværelse. I løbet af den følgende snes år tilkom der yderligere en række sagsområder til landkommunerne, og med den nyvundne grundlov var der nu stigende medvind for en bred demokratisk udvikling. Da Estrup-regeringen midt i 1860'erne fremsatte forslag til en ny landkommunelov, var der vel blandt demokrater en god portion skepsis: mon ikke den nye lov ville være et tilbageskridt, som revisionen af grundlo-

ven havde været det? Da loven den 6. juli 1867 blev vedtaget, var der dog grund til at glæde sig, for den vetoret, øvrigheds personer, som sognepræsten, havde haft hidtil i sogneforstanderskabet, var nu afskaffet; endelig var den valgte kommunale forsamling, som fra nu af skulle kaldes sognerådet, suveræn og herre i eget hus. Kravene til hartkorn og formue var imidlertid stadigvæk gældende; der var fortsat noget at kæmpe for, og der skulle gå flere årtier endnu, før denne sejr var vundet. Mange ændringer er der i den forløbne tid sket i lovgivningen om kommunestyret, men i det store og hele fungerede det lokale styre på landet i Danmark – sognerådene – efter de retningslinier, som var gældende efter 1867 loven, helt frem til kommunalreformen i 1970.

Kilder:

Trap: Danmark

Per Boje, Birgitte Dedenroth-Schou, Knud J. V. Jespersen og Jørgen Thomsen (red.): Folkestyre i by og på land

Jan Kanstrup og Steen Ousager (red.): Kommunal opgaveløsning 1842-1970

Center for byhistorie, Den gamle By: Landkommunernes administration (netversion)

Kommunesammenlægning 1962

Af Aksel Mortensen, Mesing

Den 1. januar 2007 forsvinder Hørning kommune af landkortet, idet kommunen fra denne dag fusioneres med Galten, Ry og Skanderborg kommuner til ny SKANDERBORG KOMMUNE.

Der er sket flere sammenlægninger undervejs. Kommunerne er dannet omkring 1840 og dannet ud fra kirkesognene således, at der var opstået 2 kommuner i det nuværende Hørning kommune, nemlig Blegind-Hørning kommune og Adslev-Mjesing kommune; disse 2 kommuner blev i 1962 sammenlagt til Hørning kommune. Veng kommune blev i 1970 ved kommunalreformen sammenlagt med Hørning kommune, men det er sammenlægningen i 1962 der skal fortælles om her.

Indtil 1970 var der i Danmark ca. 1300 kommuner, der blev til 275 kommuner. Disse 275 kommuner bliver fra 1. januar 2007 til 98 kommuner.

Sammenlægningen af Adslev-Mjesing og Blegind-Hørning kommuner skete den 1. april 1962 til HØRNING KOMMUNE. Dengang gik kommuneregnskaberne fra 1. april til 31. marts. Ændredes fra 1982 til, at regnskaberne fulgte kalenderåret. Dette var den første kommunesammenlægning i det daværende Skanderborg Amt, og det skete på helt frivillig basis og uden særftaler af nogen art.

Indbyggertallet var henholdsvis 833 og 1517, således at der var 2350 indbyggere i den nye Hørning kommune.

Årsagen til sammenlægningen i 1962 var sikkert en ny skolelov, der betød mere undervisning til børnene, der krævede flere speciallokaler som fysik, gymnastik, skolekøkken. Derfor var det nødvendigt for Adslev-Mjesing kommune at bygge en fællesskole for denne kommune; dette var besluttet, men nok uden den store begejstring. Daværende sognerådsformand Henry Pedersen, Adslev, ringede en novemberdag i 1961 til sognerådsformand Viggo Leth, Blegind og foreslog kommunerne sammenlagt – en time efter var Viggo Leth og kærner Arne Hansen, Hørning, til formiddagskaffe hos Henry Pedersen i Adslev, og herefter gik det meget hurtigt; der skulle være sognerådvalg den 6. marts 1962, og den nye kommune skulle fungere fra 1. april 1962.

Der nedsattes straks et fællesudvalg på 7 medlemmer, 3 fra Adslev-Mjesing og 4 fra Blegind-Hørning til forberedelse af sammenlægningen. Udgifter hertil fordeltes på de 2 kommuner i forhold til deres indbyggertal, men har sikkert været beskedne. Som anført var det uden særftaler af nogen art og ligningsforholdet i den nye Hørning kommune fastsattes for første regnskabsår 1. 4. 1962-31. 3. 1963 til 20 % på grundværdierne og 80 % på personlig skat (anderledes end i dag, hvor

langt hovedparten af kommunale skatter udskrives som personlig skat)

Alle aktiver og passiver i de 2 kommuner, herunder faste ejendomme, skulle naturligvis tilhøre den nye Hørning kommune. Det kan nævnes, at Adslev-Mjesing ejede 3 tromler, 1 traktor med fejmaskine og en tjæremaskine sammen med Veng, Dover og Alling-Tulstrup kommuner. Dette samarbejde skulle fortsættes indtil videre, men i øvrigt søges afviklet.

Der fremgår af sammenlægningsaftalen, at der var 3 pensionsberettigede tjenestemænd i de 2 kommuner, nemlig: kærner Arne Hansen, Hørning, fhv. sognerådsformand Rasmus Andersen, Hørning og sognerådsformand

Henry Pedersen, Adslev. (Sognerådsformand Viggo Leth, Blegind, havde måske ikke fungeret længe nok til at være pensionsberettiget). Endvidere var der følgende ikke pensionsberettigede ansatte ved de 2 kommuner, hvis ansættelse ved den nye kommune ikke måtte forringes: Hjemmesygeplejerske Ebba Laursen, Hørning, hjemmesygeplejerske Sara Antonsen, Jeksen, kontorelev Jytte Christensen, Hørning, vejmand Verner Mikkelsen, Blegind, vejmand Henry Andersen, Adslev og pedel Rasmus Rohde, Hørning.

Der har naturligvis været ansat lærere ved Hørning skole og ved skolerne i Adslev, Jeksen og Mjesing, men dette fremgår ikke af sammenlægningsvilkårene. Det kan ses, at der har været et

Billede af Adslev-Mesing sogneråd 1950-1954. Egnarkivet efterlyser billeder fra 1954-1962. Findes der billeder så kontakt arkivet.

beskedent antal ansatte i de 2 kommuners brød – og det kan siges, at der her er sket en gevaldig udvikling frem til i dag, hvor der er 600/700 ansatte alene ved Hørning kommune.

I 1962 var kassebeholdningerne i Adslev-Mjesing kr. 200.000,- og i Blegind-Hørning kr. 122.000,-, så den lille kommune var attraktiv at lægge sig sammen med for Blegind-Hørning; hertil kom at et allerede bevilget statskud til opførelse af ny skole i Mesing kunne overføres til Hørning skole (Bakkeskolen) til dennes videre udbygning. Første år i Hørning kommune blev udskrevet kr. 1.061.000,- i kommunale skatter – 5 år senere kr. 2.090.000.

Adslev-Mjesing kommunes sidste sogneråd (1958-1962):

Sognerådsformand Henry Pedersen, Adslev, gårdejer Martin Mølgaard, Adslev, gårdejer Thomas Olsen, Jeksen, landsretssagfører H.P.Hauberg Lund, Mesing, gårdejer Anker Harbo, Mesing, husmand Viktor Pedersen, Mesing og husmand August Rasmussen, Adslev.

Blegind-Hørning kommunes sidste sogneråd (1958-1962):

Sognerådsformand Viggo Leth, Blegind, gårdejer Knud Knudsen Kold, Dørup, gårdejer Svend Borgbjerg, Fregerslev, gårdejer Alfred Jensen, Fregerslev, arbejdsmand Rasmus Mogensen, Hørning, husmoder Karen Kruse, Hørning og købmand Helge Kolby-Larsen, Hørning.

Hørning kommunes første sogneråd (1962-1966):

Sognerådsformand Svend Borgbjerg, Fregerslev, vognmand Gunnar Jakobsen, Blegind, fhv. sognerådsformand Henry Pedersen, Adslev, gårdejer Martin Mølgaard, Adslev, gårdejer Anker Harbo, Mesing, arbejdsmand Rasmus Mogensen, Hørning, trafikspekulant Karl Anker Pedersen, Hørning, købmand Helge Kolby-Larsen, Hørning og fuldmægtig N. A. Hougaard Nielsen, Hørning.

Dette var sådan spredte træk fra den første kommunesammenlægning i nuværende Hørning kommune. Materialet er dels fundet i Egnarkivet i Hørning, dels husker jeg selv lidt. Desværre lever ingen af de sognerådsmedlemmer, der besluttede sammenlægningen i 1962.

Billede af Hørning byråd 1962.

Kommunal struktur – kort fortalt

af Kjeld Nielsen, Hørning

Da kommunerne blev oprettet i 1842 var der 3 kommuner i det område, som i dag er Hørning Kommune. Det var:

Dover-Veng Kommune (1842-1899). Kommunen blev delt i 1900, hvor Veng blev til Veng kommune (1900-1970), mens Dover blev lagt under Ry kommune.

Adslev-Mesing Kommune (1842-1962)
Blegind-Hørning Kommune (1842-1962).

April 1962: Adslev-Mesing og Blegind-Hørning sammenlægges til Hørning Kommune.

April 1970: Veng og Hørning sammenlægges til Hørning Kommune.

Januar 2007: Ry, Galten, Hørning og Skanderborg sammenlægges til Skanderborg Kommune.

Amterne er ældre, idet de blev oprettet i henhold til kgl. ordre af 19. februar 1662. Skanderborg Amt blev oprettet ved kgl. resolution af 9. marts 1824, da købstæderne Horsens og Skanderborg samt Hjelmlev, Gern, Vor, Nim, Tyrsing og Vrads herreder blev udskilt fra Århus Amt. Ved bekendtgørelse 31. juli 1867 sammenlagdes amtet atter med Århus Amt.

Skanderborg Amt blev igen oprettet ved lov af 22. december 1941 fra 1. april 1942 med samme område som tidligere. Nedlagt i 1970, hvor amtet gik ind i det nye Århus Amt (statsamt).

Skanderborg Amt har altså været nedlagt i 75 år fra 1867 til 1942.

1. januar 2007 nedlægges alle amter, og vi kommer ind under det nyoprettede Region Midtjylland med hovedsæde i Viborg.

Kilde: Statens Arkiver (Daisy)

Styrelsen for Egnarkivet:

Formand:

Kjeld Nielsen Parketten 31, 2. mf, 8362 Hørning 86 92 22 84
 mail: ingerogkjeld@nielsen.mail.dk

Næstformand:

Jørgen Christensen Vidkærvej 34, Nr. Vissing, 8660 Skanderborg
 mail: vidkaer@ofir.dk

Sekretær:

Erna Bachmann Ryvejen 43, Hårby, 8660 Skanderborg 86 52 28 06
 mail: Bachmann@nypost.dk

Mona Justesen Hørninggårdsvej 46, 8362 Hørning 86 92 20 55
 Erik Kristoffersen Låsbyvej 109, Veng, 8660 Skanderborg 86 94 36 42

Suppleanter:

Inger Nielsen Parketten 31, 2. mf, 8362 Hørning 86 92 22 84
 Flemming Schreiber Pedersen Hårbyvej 15, Hårby, 8660 Skanderborg 86 52 58 10
 Else Siegel Åbakken 1D., 8362 Hørning 86 92 26 14
 Grethe Overgaard Rosenvænget 51, 8362 Hørning 86 92 20 04

Repræsentant fra Støtteforeningen:

Grethe Overgaard Rosenvænget 51, 8362 Hørning 86 92 20 04

Bestyrelsen for Støtteforeningen:

Formand:

Erna Bachmann Ryvejen 43, Hårby, 8660 Skanderborg 86 52 28 06
 mail: Bachmann@nypost.dk

Kasserer:

Karl Otto Frost Rosenvænget 137, 8362 Hørning 86 92 14 34
 mail: kokfrost@mail.dk

Karen Haugaard Egevænget 9, 8362 Hørning 86 92 17 51
 Villy Larsen Kjær Birkevænget 13, 8362 Hørning 86 92 15 10
 Grethe Overgaard Rosenvænget 51, 8362 Hørning 86 92 20 04

Suppleanter:

Ester Huusmann Stabelvej 4, Hårby, 8660 Skanderborg 86 95 02 81
 Victor Sejersen Fregerslevvej 43, 8362 Hørning 86 92 10 64
 Henry Mikkelsen Søvejen 15, 8362 Hørning 86 92 21 09

Arkivledere:

Højboskolen: Bente Madsen, tlf. 86 92 30 66, mail: arkiv@hoerning-egnsarkiv.dk

Veng Fællesskole: Jørgen Christensen, tlf. 86 92 30 66 tager mod besked,
 mail: : vidkaer@ofir.dk

